

Ekonomi Güvenliği Üzerine Ekonomi- Politik Bir Çözümleme

Halil İbrahim AYDIN¹ - Muhammet Cemal ŞAHİNOĞLU² - Ahmet ATEŞ³

Makale Gönderim Tarihi: 27 Şubat 2022

Makale Kabul Tarihi: 31 Mart 2022

Öz

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ivme kazanan küreselleşme süreci geleneksel güvenlik anlayışında bir takım değişimlere neden olmuştur. Küreselleşme süreci devletleri ekonomik olarak bağımlı hale getirmiş, bu da güvenliğin sadece askeri meselelerle sınırlı olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda devletlerin ontolojik güvenliğini sağlayabilmesi için ekonomi güvenliğine de önem vermesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Mevcut çalışma bu doğrultuda ekonomi güvenliğinin ulusal güvenlikle olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ulaşılan sonuca göre ekonomi güvenliği ulusal güvenlikle doğrudan bağlantılıdır. Söz konusu bağlantı sadece ulusal düzeyle de sınırlı değildir. Ekonomi güvenliğinin bireysel boyutu da ulusal güvenlikle ilişkilidir. Bu çalışma ile ekonomi güvenliği konusu kuramsal olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Ekonomi, Ekonomi Güvenliği.

JEL Sınıflandırması: F5, F52

An Economy-Political Analysis On Economy Security

Abstract

The globalization process that gained momentum with the end of the Cold War caused some changes in the traditional understanding of security. Globalization process have made states economically dependent, this

¹ Doç.Dr., (Sorumlu Yazar), Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hiaydin12@gmail.com, 0000-0001-6783-4905

² Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mcsahinoglu@gmail.com , 0000-0001-6374-7986

³ Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sivil Havacılık Yüksekokulu Havacılık Yönetimi Bölümü, ahmet.ates@selcuk.edu.tr, 0000-0002-4026-7522

has revealed that security is not limited to military issues. In this context, it becomes clear that states should also pay attention to economic security in order to ensure their ontological security. In this context, this study aims to reveal the relationship between economic security and national security. As a result, economic security is directly related to national security. This mentioned connection is not limited to the national level. The individual dimension of economic security is also related to national security. In this study, the issue of economic security has been examined theoretically.

Keywords: Security, Economy, Economic Security.

JEL Classification: F5, F52

1. Giriş

“Güvenlik” tartışmaları son yıllarda çok fazla öne çıkan bir konu haline gelmiş bulunmaktadır. Dünya, terörizmden organize suçlara, siber saldırılardan biyolojik saldırılara kadar birçok potansiyel tehlike ile karşı karşıyadır. Bu güvensizlik, birçok insan tarafından dünyanın gittikçe daha çok tehlikeli bir yer olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu algı nedeniyle güvenlikle ilgili mal ve hizmetlere yönelik taleplerde bir artış yaşanmaktadır. Bu durum hem devlet düzeyinde hem de bireysel düzeyde gerçekleşmektedir.

Güvenlik kavramı sosyal yapıda yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkmadan hayatlarını devam ettirmesi, devlet olarak örgütlenen bir toplumun düzen ve güvenilirlik içinde bulunması durumu şeklinde tanımlanabilmektedir. Güvenlik hem bireylerin hem de devletlerin temel ihtiyaçlarından biridir (Özkür, 2019, s. 1). Yazında, askeri ve siyasi güvenlik olgusu ile açıklanan güvenlik olgusu özellikle Soğuk Savaş sonrası gelişmeye ve değişmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik algıları değişmekle kalmamış çok boyutlu bir hale gelmiştir. Özellikle küreselleşme sürecinin dünyayı birbirine bağımlı hale getirmesi güvenliğin kapsadığı alanları çeşitlendirmiştir. Enerji, çevre, gıda ve ekonomi güvenliğinin önemli konular haline geldiği görülmüştür. Böylece güvenlik kavramı oldukça geniş bir yelpazede araştırma konusu olmaya başlamıştır.

Ekonomi güvenliği, eksikliği duyulan bir alan olması nedeni ile son yıllarda oldukça fazla gündeme gelmektedir (Alkan, 2014). “Ekonomi güvenliği” terimi gerek bilim insanları gerek siyasiler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Fakat kavramın nasıl tanımlanacağı konusunda bir fikir birliği yoktur (Smith, 2010, s. 206). Ekonomi güvenliği, devlet gücünün ve halkın kabul edilebilir refah seviyesini idame ettirebilmek için gerekli olan piyasala-

ra, sermayeye ve tabii kaynaklara ulaşılmasıyla ilgilenmektedir (Aydın, 2008, s. 2). Özellikle küreselleşme, güvenliğin ekonomi boyutuna yönelik endişelerin arkasındaki önemli bir itici güç haline gelmiştir. Ekonomi güvenliği ve/ya ekonominin güvensizliği ülkelerin ekonomileri için ağır bir bedele neden olabilir. Bu bedel sadece fiziksel varlıklar ve altyapılarla sınırlı değildir. Uzun vadede istihdam, finansal piyasalar, iş sürekliliği vb. konular üzerindeki etkiyi de içermektedir (Smith, 2010, s. 206). Dolayısıyla ekonomi güvenliği, devletler için tıpkı diğer güvenlik alanları kadar (askeri, siber, enerji, gıda vs.) önemli bir konu haline gelmektedir. Bu nedenle de üzerinde durulması gereken bir alandır.

Mevcut çalışmada ilk olarak güvenlik kavramı detaylandırılmış, akabinde ise ekonomi güvenliği olgusu irdelenmiştir. Bu bağlamda özellikle bireysel ekonomi güvenliği ve ulusal ekonomi güvenliği üzerinde durulmuştur. Çalışma içerisinde ekonomi güvenliğini etkileyen faktörlere yer verildikten sonra ekonomi güvenliği ve ulusal güvenlik arasındaki ilişki kaleme alınarak sonuç ve değerlendirmeler ile çalışma sonlandırılmıştır.

2. Güvenlik Kavramı Üzerine

Güvenlik, hemen her gün kullanılan bir kavramdır (Nye, 1974, s. 585). Buradan hareketle güvenlik kavramının insanın doğumundan itibaren onu çevreleyen tüm safhalar içerisinde kullanıldığı savunulabilir. Örneğin çocuğun güvenliği, ailenin güvenliği, binanın güvenliği, şirketin güvenliği, devletin güvenliği gibi çeşitlilikler ele alındığında bireysel ve toplumsal hayatın her noktasında önemli bir güvenlik arayışı olduğu meydana çıkmaktadır. Bununla birlikte güvenlik kavramının farklı koşullar altında ortaya çıkan beklentilere göre de esneyebildiği savunulabilir (Dedeoğlu, 2003, s. 9-10). Çünkü hedefler değişim gösterdikçe ya da genişledikçe, tehdit algılamalarında da farklılıklar oluşacaktır. Dolayısıyla bu durum yeni güvenlik algılamalarına karşı yeni güvenlik arayışlarını da ortaya çıkaracaktır (Çetinkaya, 2013, s. 243).

Güvenlik kelimesi sözlükte, “*Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet*” (TDK, 2020) şeklinde tanımlanmaktadır. Literatürdeki güvenlik terimi ise geleneksel olarak bir devletin veya ulusun, sınırları dışından kaynaklanan tehditlere karşı dokunulmazlığını (değişen derecelere göre) ifade etmek için tanımlanmaktadır (Ayoob, 1984, s. 41). Arnold Wolfers (1962) ise güvenlik kavramını nesnel ve öznel olarak iki boyut üzerinden ele almıştır. Ona göre güvenlik, nesnel olarak kazanılmış değerlere yöneltelen tehditlerin yokluğunu ölçer; öznel olarak ise bu değerlere saldırılabileceği yönünde korkunun olmamasıdır.

Bunun yanı sıra güvenlik ile aynı zamanda bir ulusun asgari temel değerlerinin (siyasi bağımsızlık ve toprak bütünlüğü) korunması da kastedilmektedir (Maniruzzaman, 1982, s. 15). Güvenlik “... bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen tarihsel şartlara ve durumlara uyarlanan temel bir kavram” (Brauch, 2008, s. 2) olarak nitelendirilmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Soğuk Savaş dönemi boyunca nükleer güvenlik üzerine yoğunlaşmış ancak değişen konjonktüre bağlı olarak 1994 yılında insan güvenliği, yeni bir güvenlik alanı olarak belirlemiştir. Bu duruma 11 Eylül terör saldırıları sonrasında güvenlik eğilimlerinde yaşanan değişim de örnek olarak verilebilir (Miller, 2001, s. 13; Levi ve Wall, 2004, s. 194). Hatta günümüzde ağır sonuçları hala devam eden Covid-19 salgını ile biyo-güvenlik ve gıda güvenliği tartışmalarında yaşanan artışta bu örnekler içerisine dahil edilebilir.

Güvenliğin kullanım alanının bu denli geniş olması ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji ve Uluslararası İlişkiler gibi pek çok farklı disiplinin kavramı ele almasında etkili olmuştur. Bu çerçevede güvenlik çalışmalarının disiplinler arası bir araştırma konusu olduğu ileri sürülebilir (Rejda, 2015, s. 3; Møller, 2000, s. 2). Öte taraftan tüm disiplinlerde sürekli güvenliğin tesisi temel hedef olarak görülmekte ve buna bağlı olarak güvenlik kavramı üzerine farklı tanımlar ortaya çıkmaktadır (Dağ, 2004, s. 391). Öyle ki bu alanda çalışan akademisyenlerin önemli çoğunluğunun güvenliğin tartışmalı bir kavram olduğu konusunda hemfikir olduğu iddia edilebilir (Baylis, 2014, s. 230; Smith, 2010, s. 206-207). Bu nedenle akademisyenlerin güvenlik konusu üzerine çalışmalar yapmasının zor olduğu savunulabilir. Çünkü bu alana giren konular, politikalar ve uygulamalar; zamana, yere, tehdit ve risk algılamalarına göre değişebilmektedir (Çelebi, 2007, s. 70). Bu durum güvenlik kavramına yönelik ortak bir tanım esnekliğinden ziyade güvenliğin hayatımızın her alanında bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Örneğin “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşi”sinde; yemek, içmek, uyumak gibi fizyolojik ihtiyaçlardan sonra en önemli ihtiyaçlardan biri güvenlik olgusudur. Çünkü güvenlik; bireyler, toplumlar ve devletler için hayati bir gerçekliktir (Karaağaç, 2020, s. 2).

2.1. Güvenliğin Derinleşmesi ve Ekonomi Güvenliği

Güvenlik, XX. yüzyılın büyük bölümünde askeri temelde ele alınmıştır. Zira güvenlik algısı daha çok devleti dış tehditlerden korumakla ilgili olmuştur. Dolayısıyla devlet, güvenliğin yegâne referansı konumunda yer almıştır. Devletlerin istilaya uğramadıkları ya da baskıdan korundukları müddetçe güvende oldukları varsayılmıştır (Lamb ve Robertson-Snape, 2017, s. 271).

Güvenlikle ilgili olarak yapılan ilk çalışmalar ABD’de II. Dünya Savaşı sonrası başlamış ve başlangıçta dar bir kapsamda ele alınmıştır. Söz konusu çalışmalar uluslararası gerilimin daha çok askeri yönlerine ve askeri dengeler üzerine odaklanmıştır. Güvenliğe yönelik çalışmaların Rönesans’ı, 1970’lerin ortasında Ford Vakfı’nın güvenlik sorunlarına yönelik çeşitli akademik merkezleri destekleme kararı alması ve alana yönelik bilimsel forum haline gelen “International Security” dergisinin kurulması ile başladığı kabul edilmektedir (Yılmaz, 2007, s. 70).

Soğuk Savaş döneminde güvenlikle ilgili yapılan tartışmalar daha çok askeri terimler üzerinden gerçekleşmiştir. Dolayısıyla güvenliğin konusu, devletlerin herhangi bir tehditle başa çıkabilmesi için geliştirmeleri gereken askeri yeteneklerle ilgilidir (Baylis, 2014, s. 230; Lamb ve Robertson-Snape, 2017, s. 271). Bu dönemin güvenlik tehdidinin öznesi, devletlerdir. Devletlerin hem iç hem dış politika davranışları bu temelde şekillenmiştir. Dolayısıyla güvenlik özgürlük dengesinde devletlerin ilk tercihi her zaman güvenlik olmuştur (Sancak, 2013, s. 129).

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle geleneksel güvenlik anlayışında bir değişim yaşanmıştır (Buzan, 2008, s. 108). Alışılmış askeri güvenliğin yanı sıra insan hakları, yoksulluk ve ekonomik kalkınma gibi konular da güvenlik meselesi olarak görülmeye başlanmıştır. Daha sonra güvenlik kavramı askeri, siyasi, ekonomi, toplumsal ve çevresel gibi alanları da içerecek şekilde genişle(til)miştir (Buzan, 1991, s. 433; Lamb ve Robertson-Snape, 2017, s. 272; Evans ve Newnham, 2007, s. 251). Böylece güvenlik araştırmaları çok boyutlu ve çok katmanlı bir hale gelmiştir. Mevcut çalışmanın temel odağı ekonomi güvenliği olduğu için bundan sonraki kısımlar bu doğrultuda ilerleyecektir.

3. Ekonomi Güvenliği Kavramı

Güvenlik, sadece silahlarla ya da askeri meselelerle ilgili değildir (Møller, 2000, s. 8). Hatta güvenlik askeri bir meseleden çok daha fazlasıdır (Nye, 1974, s. 585). Ekonomik konuların önemi küresel siyasette/ilişkilerde yükselişe geçmiştir. Küreselleşmenin ve karmaşık karşılıklı bağımlığın artmış olduğu böyle bir dönemde devletlere yönelik tehditlerin bileşimi daha gizli ve karmaşıktır (Nye, 1974, s. 585; Nye ve Welch, 2010, s. 351). Ekonomi güvenliği böylesi tehditlerden biridir.

Ekonomi güvenliğinin yeni bir çalışma alanı olduğu söylenebilir. En azından 1970’lerin petrol şoklarından bu yana pek çok güvenlik araştırması uzmanı, ekonominin ulus devletlerin ve vatandaşlarının refahı için önemini kabul etmiştir. Sovyet tarzı komünizmin çöküşü ve piyasaya dayalı ekono-

mik sistemlerin dünyaya yayılması, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu alanın önemini artırmıştır. Öte yandan, ekonomi temelli bir güvenlik tehdidini neyin oluşturduğunu tanımlamak ise pek kolay değildir (Horrikan, Karasik ve Lalgee, 2008, s. 1897).

Ekonomi güvenliğinin ne anlama geldiği noktasında da tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Çünkü ekonomi güvenliğiyle alakalı olarak farklı analiz düzeyleri söz konusudur. Örneğin, uluslararası düzeye odaklanma, sınır ötesi ekonomik işlemleri kolaylaştırmaya yardımcı olan küresel kurumları, firmaları ve ağları içerecektir. Ulusal düzeye odaklanma, devletlerin ulusal rekabet gücünü ve ekonomik refahını vurgularken, bireysel düzeye odaklanma ise belirli firmaların, hanelerin veya bireylerin yaşanabilir ekonomik imkânlarını ve geçim kaynaklarını vurgulayacaktır (Smith, 2010, s. 207). Bu açıdan ekonomi güvenliği konusunu tanımlamaya yönelik çabalarda analiz düzeyinin farklılaştığı ileri sürülebilir. Örneğin Smith, ekonomi güvenliğinin uluslararası boyutuna odaklanmaktadır. Çalışmasında alternatif bir düzenden ziyade mevcut liberal küresel ekonomik düzenin sürdürülmesi ve işleyişi üzerinden bir okuma yaparak iki temel noktaya vurgu yapmaktadır. Birincisi küresel ekonomi, pazar odaklı bir şekilde çözülmesi giderek zorlaşan bir dizi kronik yönetim sorununa eğimlidir. İkincisi, birincil ekonomik hegemonya -ABD- artık kendisini tek taraflı olarak koruma ya da sorunların çözümü noktasında isteklerini diğer devletlere dayatma gücüne sahip değildir (Smith, 2010, s. 228-229). Hegemonik istikrar görüşüne göre hegemon konumda olan ekonomik işleyişi koordine edecek ve kriz dönemlerinde istikrarı ekonomik kapasitesi ile güvenceye alabilecek ya da idare edebilecektir (Gürdal, 2020, s. 183-184). Ekonomi güvenliğini uluslararası ölçekten ele alan Smith (2010)'e göre zaten birincil ekonomik hegemonya -ABD- ekonomik istikrarı sağlayamamaktadır. Hatta farklı ekonomik güçler yükselişini sürdürmektedir.

Ekonomi güvenliğini tanımlarken ulusal analiz düzeyini kabul etmişlerdir. Onlara göre ekonomi güvenliği, uluslararası ilişkiler içerisinde arz yönlü bir problemdir. Merkantilizmin kendi kendine yeterliliğe bu kadar kıymet addetmesinin nedeni de budur. Çünkü mal ve hizmetlerin arzlarının denetimi düşmanların eline geçtiğinde ya da aynı arzların fiyatları tekelci bir kontrol ile düşman bir aktör tarafından belirlendiğinde, alıcının ekonomi güvenliği potansiyel tehdit altına girer. Günümüzde özellikle ekonomik ilişkilerde karşılıklı bağımlılığın artması ve ekonomilerin küreselleşmesi söz konusu sorunu daha da büyütmektedir (Evans ve Newnham, 2007, s. 251-252). Horrikan vd.'de (2008) ekonomi güvenliğini ulusal düzeyde analiz etmişlerdir. Onlara göre ekonomi güvenliği, bir ulus devletin ulusal güvenliğini korumak için ih-

tiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üretim ya da adil ticaret yoluyla elde etme yeteneğidir.

Öte taraftan Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization; ILO) birey düzeyinde bir analiz geliştirerek ekonomi güvenliğini vatandaşların yaşam koşulları bakımından ele almış ve temel sosyal güvenliği ön plana çıkarmıştır. Bu tanıma göre ekonomi güvenliği, insanların temel ihtiyaçları olan sağlık, eğitim, barınma ve sosyal koruma alanlarını konu edinmektedir (ILO, 2020). Benzer şekilde Uluslararası Kızılhaç Komitesi (International Committee of the Red Cross; ICRC)'de ekonomi güvenliğini mikro düzeyde ele almaktadır. ICRC'ye göre ekonomi güvenliği bireylerin, hane halklarının veya toplulukların temel ihtiyaçlarını sürdürülebilir ve saygın bir şekilde karşılama yeteneğidir. Bu, bir bireyin fiziksel ihtiyaçlarına, bulunduğu çevreye ve geçerli kültürel standartlarına göre değişebilir. Bunun yanı sıra gıda, temel barınma, giyim ve hijyen ise temel harcamalar olarak nitelendirilir (ICRC, 2020).

Literatür incelendiğinde bu iki analiz düzeyini bir arada kullanan yaklaşımlara ulaşmakta mümkündür. Mesjasz (2008), ekonomi güvenliği kavramının incelenmesi için devlet ve devlet dışı aktörlerin analiz düzeyi olarak ele alınabileceğini iddia etmektedir. Ona göre devletin ekonomi güvenliğinin sağlanması kadar kurumlar, şirketler ve bireyler gibi devlet dışı aktörlerin de ekonomi güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Mesjasz, ekonomi güvenliğinin devletin varlığından başlayarak vatandaşların yaşam koşullarına kadar geniş bir alanı konu edindiğini savunmaktadır.

Cable (1995), ekonomi güvenliğini dört başlık üzerinden analiz ederken hem birey hem de ulusal düzeyde ele almıştır. Bunlardan ilki, ekonomi güvenliği en açık şekilde bir ülkenin kendini savunabilmesi için ihtiyaç duyduğu ticaret ve yatırım ilişkilerini özgürce kurabilmesi ile ilişkilidir. Bu durum bir devletin ihtiyaç duyduğu silahları veya ilgili teknolojileri edinme özgürlüğü anlamına gelmektedir. Bu bakış açısı güvenliği askeri boyut üzerinden ele almaktadır. Ekonomi güvenliğini tanımlamak için ikinci bir yaklaşım, ekonomik araçların saldırı ya da savunma amacıyla kullanılmasını içermektedir. Bu tanımdan ticaret ve yatırım bojkotları, enerji kaynaklarının kısıtlanması gibi ekonomik yaptırımlar kastedilmektedir. Üçüncü yaklaşım dolaylı bir ekonomi politikasını içine almaktadır. Bu yaklaşıma göre kıyasıya rekabetin hakim olduğu dünya ticaretinde ulusal firmaların desteklenerek rakip (yabancı) firmalar karşısında üstünlük sağlaması hedeflenir. Son olarak ekonomi güvenliği küresel ekonomik, sosyal ve ekolojik istikrarsızlık gibi daha gevşek bir çerçevede ele alınmaktadır.

Benzer şekilde Ronis (2011) ve Møller (2020) ekonomi güvenliğini hem ulusal hem de bireysel analiz düzeyinde tarif etmişlerdir. Onlara göre ekonomi güvenliği, sınırlar önemsizken bile ulusal güvenliğin en temel unsurudur. Çünkü sermaye olmazsa iş olmaz; iş olmazsa, kâr olmaz; kâr olmazsa, iş yoktur. İş yoksa vergi de yoktur, askeri yetenek/kapasite de yoktur (Ronis, 2011, s. viii). Bu noktadan hareketle ekonomi güvenliği, askeri gücün ekonomik temelleri olarak da anlaşılabilir (Møller, 2000, s. 8). Dolayısıyla ekonomi güvenliği, iç ve dış sorunların ve bağımlılık sorunlarının birleştiği bir alandır. Bu alanın ihmal edilmesinin bir ülkeye muazzam negatif/olumsuz sonuçları olabilir (Ronis, 2011, s. 109).

Ekonomi güvenliği kavramını tanımlamaya yönelik tüm bu girişimlere rağmen farklı disiplinlerde de bu konuya yönelik çalışmaların olması kavramı tartışmalı hale getirmektedir. Örneğin sosyologlar ve antropologlar ekonomi güvenliği tartışmalarına mikro düzeyde katılmaktadırlar. Mikro düzey ekonomi güvenliği bireyler, hane halkı ve yerel toplulukların geçim kaynaklarına odaklanır. Makro düzeydeki ekonomi güvenliği araştırmaları ise ulus-devletler ve bunların uluslararası ekonomik sisteme katılımı ile ilgilenir (Dent, 2007, s. 205). Sonuç olarak ekonomi güvenliğini tanımlamaya yönelik tüm girişimlerin bireysel ve ulusal ölçekte iki analiz düzeyine yoğunlaştığı savunulabilir. Bu çalışmada da her iki analiz düzeyinin güvenlik kavramını kapsayıcı bir şekilde tarif etmede önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla mevcut çalışmada ekonomi güvenliği iki düzlemde/boyutta ele alınacaktır.

3.1. Bireysel Ekonomi Güvenliği

Genel olarak bireysel ekonomi güvenliği, bireyler için gelir akışının güvenliği ve temel insani ihtiyaçların temin edilmesine yetecek derecede tüketim düzeyine erişim olarak tanımlanmaktadır (Nesadurai, 2004, s. 473). Bu durum bireylerin yaşam koşullarıyla ve yoksulluğa karşı korunmalarıyla ilgilidir. Bireysel ekonomi güvenliğiyle ilgili temel ölçek, bireylerin yaşam standartlarına yapılan vurguyu yansıtır (Mesjasz, 2008, s. 143). Fakat güvenlik, yalnızca fiziksel olarak hayatta kalmanın ötesindedir. Güvenlik aynı zamanda sosyalleşmeyi de içeren birtakım kaynakları da kapsamaktadır (SFU, 2020).

ILO için (bireysel) ekonomi güvenliği sağlık, eğitim, konut, bilgi edinme, sosyal koruma ile ilgili temel ihtiyaç altyapısına erişim ve iş (işle ilgili) güvenliği ile tanımlanan temel sosyal güvenlikten oluşmaktadır. İşle ilgili güvenlik ise gelir, temsil, iş gücü piyasası, istihdam, mesleki eğitim ve iş yeri güvenliği gibi alanlardan oluşmaktadır (ILO, 2020).

Ekonomi güvenliğinin bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması olarak görülmesi, bireysel ekonomi güvenliğinin temel bir unsuru olarak kabul

görmektedir. Ekonomi güvenliği kavramı, bireyler için belirli bir miktar gelirin garanti edilmesi olarak açıklanabilmektedir. Söz konusu ifade, ekonomi güvenliğini bireylerin yaşamlarını güvenlik bağlamında etkileyen diğer unsurlara (yiyecek güvenliği, sağlık güvenliği, topluluk ve siyasi güvenlik) bağlamaktadır (Mesjasz, 2008, s. 143). Gelişmekte olan ülkelerde ekonomi güvenliği çalışmaları daha çok gıda güvenliğine odaklanmaktadır. Fakat mikro düzey ve makro düzey ekonomi güvenliği konuları birbirinden ayrı alanlar değildir. Çünkü devletlerin hem mikro hem de makro düzeyde yerine getirmesi gereken (ekonomi güvenliği) görevleri vardır. Çünkü makro düzeydeki ekonomi güvenliği politikaları, bireysel düzeydeki ekonomi güvenliği politikalarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Örneğin ulus-devletler kırsal alanda yaşayan vatandaşlarının geçimlerini güvenceye almak amacıyla tarımsal korumacılık politikaları uygulamaktadırlar (Dent, 2007, s. 205).

3.2. Ulusal Ekonomi Güvenliği

Ulusal anlamda ekonomi güvenliğinin referans nesnesi, devletlerdir. Muhafaza edilecek değer ise ülkenin ekonomik değerleri, menfaatleri, refahı, pazarları, dış ticareti, enerji kaynakları ve benzeri unsurlardır (Aykın, 2017, s. 4).

Ulusal ekonomi güvenliği, ulusal güvenliğin en önemli bileşenlerinden birisidir. Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde, etkili sosyal politikaların uygulanmasında, toplumun çevresel felaketlerden korunmasında, uluslararası ekonomik karşılıklı bağımlılık koşullarında uygun rekabet gücünün sürdürülmesinde ekonomi güvenliği çok önemli bir rol oynar. Başka bir ifadeyle ekonomi güvenliğinin amacı devletin ulusal çıkarlarını korumaktır. Dolayısıyla ulusal güvenliğin ekonomik yönü onun ayrılmaz bir parçasıdır (Jankovska, Tylchik, Khomyshyn, 2018, s. 352-353). Bu bağlamda makro düzeyde ekonomi güvenliği, ulusal ekonominin iç ve dış istikrarsızlığa neden olabilecek durumlara karşı dengelenmesi şeklinde ifade edilebilir. İstikrarlı ve öngörülebilir derecede şeffaf bir ulusal ekonomik sistemin işleminin ve gelişmesinin sektöre uğramaması için ekonominin dengede ve güvenilir olması gereklidir (Turgutoğlu, 2017, s. 121). Herhangi bir aktörün ekonomik faaliyetleri ile devletin güvenliği üç açıdan birbirine bağlıdır. Birincisi, ekonomi güvenliği bir ülkenin refah ve işleyişini tehlikeye atabilecek etkiye sahip ekonomisine yönelmiş tehditlerle ilgilidir. İkincisi, güçlü bir ekonomi askeri güç için bir zemin olarak düşünülür. Üçüncüsü, askeri faaliyetler (askeri harcamalar, savaş ve çatışmalara dahil olmak vs.) bir ülkenin güvenlik işleyişini tehdit edebilir (Mesjasz, 2008, s. 140-141). Dolayısıyla ekonomi güvenliği, ulusal güvenlik ile doğrudan

bağlantılıdır. Bu durum ulusal güvenliğin temeli olarak ekonomi güvenliğini son derece önemli bir konu haline getirmektedir (Jankovska vd., 2018, s. 353).

Ulusal güvenliğin iki ekonomik yönü vardır: rekabet edebilirlik (gücü) ve bağımsız ekonomik egemenlik (Romm, 1993, s. 78). Ekonomik rekabet devletler için sağlıklı bir kalkınma sağlarken, bir dereceye kadar özerklik ekonomi üzerinde olası dış etkilere karşı bir koruma da sağlar. Ekonomik rekabet gücü sadece ulusal ekonomik büyümeyi canlandırmak için değil, aynı zamanda uluslararası pazara girmek için de hayati önem taşır. Küreselleşme çağında hiçbir ülke kendisini dışarıdan gelen zorluklara kapatamayacağı için ikisi ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Dahası, dünya pazarındaki rekabet yerel, sürdürülebilir ekonomik büyümenin temeli olduğu gibi, o ülkenin küresel ekonomik sistem içerisinde bir avantaja sahip olmasını da mümkün kılar. Bu bağlamda büyüme ve rekabet gücü olmadan ekonomi güvenliği ol(a) maz (Yong, 2007, s. 66-67). Bu durum aynı zamanda ekonomi güvenliğinin sürdürülebilirlik (sustainability) ve öz kaynak (equity) yönetimi boyutu ile de bağlantılıdır. Çünkü yenilenemeyen kaynakların kullanımı ya da öz kaynakların kullanımı noktasındaki etkinlik sadece bir ülkenin ekonomik sistemini yok etmekle kalmaz. Bu durum ekonomi güvenliğinin uzun süre devam etmesini de engelleyecektir (Romm, 1993, s. 78).

Ulusal güvenliğin diğer ekonomik yönü bağımsız ekonomik egemenliktir. Ekonomik egemenlik, bir ülkenin kendi ekonomik gelişimi üzerindeki kontrolü ve olası dış müdahalelere direnme yeteneği ile ilgilidir. Ekonomik egemenlik şunları içerir (Yong, 2007, s. 67):

- Dağıtımcı olmayan (non-distributive) ekonomik otorite: Bir ülkenin ekonomik sistemi üzerindeki stratejik karar verme gücü ve doğal kaynaklar üzerindeki mülkiyeti gibi hususları gerektirir.
- Dağıtıcı (distributive) ekonomik güç: Kabaca ekonomik ve endüstriyel politikaları ve gerekli olmayan ekonomik kurumların tasarlanmasını içerir.

Bir ülkenin kimliği gibi egemenliği de başkalarına devredilemez. Ekonomide egemenlik, bir ülkenin kendi iç pazarı üzerindeki kontrolüne ve hükümetin temel endüstriler ve işletmeler üzerindeki kontrolüne yansır. Dolayısıyla tıpkı devletin egemenliği gibi bir devletin ekonomik egemenliği başkalarına devredilemez ve başkaları ile paylaşılamaz. Bir ülkenin ekonomik güvenliği bu açıdan oldukça önem arz etmektedir.

4. Ekonomi Güvenliğini Etkileyen Faktörler

Ekonomi güvenliğinin önem kazanmasında Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küreselleşme ve karşılıklı ekonomik bağımlılığın artışı önemli faktörler arasındadır (Özkür, 2019). Fakat ekonomi güvenliğini etkileyen faktörler çok boyutludur.

Ekonomi güvenliği, üretim ve tüketim süreçlerinin herhangi bir aksaklığa imkân vermeden sağlıklı ve sürekli bir şekilde sürdürülebilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu süreçleri tehdit eden tüm faktörler de ekonomi güvenliğini dolayısıyla da ulusal güvenliği tehdit eden birer faktör olarak görülmektedir. Yılmaz (2019), ekonomi güvenliğini tehdit eden faktörleri dört başlık üzerinden incelemektedir. Bunlar sırasıyla doğal kaynakların arzına bağımlılığın yarattığı tehditler, dünya ticaretinin dengesizliğinden kaynaklanan tehditler, korumacılığın artması ve savunma ekonomisinin yarattığı tehditlerdir. ILO (2005) ise ekonomi güvenliğine yönelik riskleri liberalleşme bağlamında analiz etmiştir. Bu çerçevede küreselleşme, ekonomik büyüme, ticaret, yabancı sermaye akışı, yardım ve borçlanma, sosyal politikaya yönelik özelleştirmeler, emeklilik fonu, şoklar, terör, savaşlar, doğal afetler ve salgınlar gibi pek çok başlık ekonomi güvenliğine yönelik tehditler bağlamında analiz edilmiştir.

Ekonomi güvenliği, özünde sürdürülebilir bir iktisadi yapıyla günümüzde yaşamış olduğumuz şok (korona virüsü) gibi ani ve etkili dalgalanmalara karşı hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmek ve bu alanda elastikiyet yeteneğine sahip olabilmektir. Bu durumun öneminin özellikle yaşadığımız bugünkü şartlarda veya benzer koşullarda bir kat daha fazla anlaşılması önem arz etmektedir. Ekonomi güvenliğinde yaşanacak uzun süreli bir kırılganlık ve kapasite düşüklüğü ülkelerin toplam kapasitelerinde ve güvenliklerinde büyük zafiyete sebebiyet verebilecektir. Tam da bu noktada ekonomik kapasitenin düzenli bir şekilde izlenmesi gerekmektedir (STM, 2020).

Ekonomi programlarının ve politikalarının planlanmasında güvenliğin ekonomisi ve ekonomi güvenliğinin sağlanması yaklaşımı ön plana çıkarılırken, ekonomide karşı karşıya kalınan bu durum güvenliğin ekonomisi için tehdit haline dönüşmektedir. Ekonominin günümüz şartları içinde karşılaşılabileceği en önemli tehdit sistematik olarak oluşacak aşağıdaki zincirde ifade edilmektedir (Aydın, 2008, s. 8-9);

- Kamu harcamalarının reel kaynaklar olmadan genişletilmesi ile mali disiplinden uzaklaşılması, enflasyon ile mücadelede gecikme ve gevşeme.

- Bu iki eğilimin güçlenmesi ile kamu finansmanında gönüllülüğün azalması, nominal faiz oranlarının (reel faiz oranlarının) artması ve kamu iç borç stokunun çevrilmesinde kesintiler.
- Bankacılık sisteminde kamu kağıtları stokundan oluşan aktiflerin hızla değer kaybetmesi, yükümlülüklerin karşılanamaması halinde sistematik risk tehdidinin oluşması ve ödemeler sisteminde kilitlenme.
- Ülkenin uluslararası kredibilitésinin düşmesi, dış kaynak temininde sıkıntı yaşanması.

Ekonomi güvenliğinin unsurları belirlenirken güvenlik analizinin yeni çerçevesi sekiz (8) farklı tipte analize dayandırılmaktadır. Bunlar; tedarik güvenliği, pazar erişim güvenliği, finans-kredi güvenliği, teknoloji ve endüstriyel güvenlik, sosyo-ekonomik paradigma güvenliği, sınır ötesi güvenlik, sistemik güvenlik, ittifak güvenliği olarak sıralanmaktadır (Çatal, 2019, s. 50-52). Öte taraftan ekonomi güvenliğini riske atan parametreler yolsuzluk, siyasi istikrarsızlık, iç güvenlik zafiyeti, medya, sermayenin küreselleşmesi, örtülü operasyonlar, küresel şoklar şeklinde sıralanabilmektedir (Aydın, 2008, s. 9-11).

Ekonomiye yönelik riskler tahlil edilirken, dünyanın en büyük ekonomilerinde meydana çıkan potansiyel riskler de göz önüne alınmalıdır. Amerika Merkez Bankası politikaları, korumacılık ve ticaret savaşları, OPEC ve petrol fiyatları, AB bölgesi ve Brexit, Güney Çin denizindeki bölgesel anlaşmazlıklar, Orta Doğu'daki vekalet çatışmaları, Rusya-Ukrayna gerilimi, Doğu Akdeniz ve enerji dönüşümü ekonomi güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır (Çatal, 2019, s. 58-66).

5. Ekonomi Güvenliği ve Ulusal Güvenlik İlişkisi

Ekonomi ile ulusal güvenlik arasındaki ilişki çok boyutlu olmakla beraber aynı zamanda karşılıklı etkileşim içerisindedir. Ekonominin yapısı, büyüklüğü, sağlamlığı ve iktisat politikaları ulusal güvenliği etkilerken; ulusal güvenlik politikaları, savunma harcamaları, askeri güç ve istihbarat ile diplomasi de ekonomiyi etkilemektedir. Söz konusu bu karşılıklı etkileşim bağlamında ekonomi ile ulusal güvenlik ilişkisi aşağıdaki dört madde üzerinden değerlendirilebilir (Aykın, 2017, s. 9).

- Ekonomi-savunma harcamaları,
- Ekonomi-ulusal güç,

- Ekonomik araçların uluslararası ilişkilerde politik amaçlar için kullanımı,
- Askeri-politik imkânların ulusal ekonomik amaçlar için kullanımı.

Ulusal çıkarlar, ulusal güvenliğin ve dolayısıyla ekonomi güvenliği dahil tüm bileşenlerin konusudur. Bu açıdan ekonomi güvenliği, ulusal çıkarların ekonomik yöntemlerle korunmasını öngörmektedir. Buna göre ekonomi güvenliğinin amacı ülke ekonomisinin ulusal çıkarlar temelinde sürdürülmesi olmalıdır. Ulusal güvenlik sorununu kapsamlı bir şekilde çözmek ve temel ulusal çıkarları uygulamak sadece istikrarlı bir şekilde işleyen ve önde gelen endüstrilere kaliteli hammadde ve ekipman sağlayabilen çeşitlendirilmiş bir yüksek teknoloji üretimine dayanabileceğinden, ekonomideki ulusal çıkarlar kilit bir karaktere sahiptir. Örneğin ordu (silahlar vs.), tüketim malları ve hizmetlerinde uluslararası pazarda rekabet edebilir bir yapıya sahip olmak bir devlet için oldukça önemlidir (Baranovskyi, Girchenko, Serdiukova, 2017, s. 26).

Bir ülkenin tehditlere karşı muhafaza edilmesinde en etkili geleneksel araç, askeri güç olarak karşımıza çıkmaktadır. İktisadi ve bilimsel gelişme seviyesi ne ölçüde olursa olsun, her dönemde ulusal gelirden ne kadarının askeri amaçlar için kullanılması gerektiği tartışma konusu olmuştur. Askeri güvenlik alanına aktarılan kaynak miktarı, bunların verimliliği, fayda-maliyet boyutu, yüksek savunma harcamalarının iktisadi yapı tarafından sürdürülebilirliği, ülkenin savunma sanayi altyapısı ve teknolojisi gibi faktörler askeri güvenlik ekonomisi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, savunma harcamaları için ayrılan kaynak miktarı, ülke ekonomisinin gücüne ve bu gücün sürekliliğine de bağlı durumdadır (Aykın, 2017, s. 10). Dolayısıyla ekonomi güvenliği sadece ekonomi ile sınırlı bir alan değildir. Yukarıda da ifade edildiği üzere ekonomi güvenliğinin kapsadığı konular (ordu, silahlar, tüketim malları vs.) oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Fakat tüm bu karmaşaya rağmen ekonomi güvenliğinin üç temel unsurundan bahsedilebilir. Bunlar; ekonomik bağımsızlık, ulusal ekonominin istikrarı ve esnekliği, kendini geliştirme ve ilerleme yeteneği (Baranovskyi vd., 2017, s. 29) olarak ifade edilmektedir.

- Ekonomik bağımsızlık, yeterli ulusal kaynağa ve bunların kullanımı üzerinde etkin bir kontrole sahip olmak anlamına gelir. Ayrıca gerekli üretim düzeyini, ürün kalitesini, ekonomik rekabet gücünü, küresel ticarete etkin bir şekilde katılmayı, iş birliğini, bilimsel ve teknik başarıların devamlılığını içerir.
- Ulusal ekonominin istikrarı ve esnekliği ise mülkiyet haklarının korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve ekonomiyi istikrar-

sıvılaştırabilecek faktörlerin kontrol altına alınabilmesi için güvenli koşulların oluşturulmasıdır.

- Kendini geliştirme ve ilerleme yeteneği ise yatırım ve inovasyon için uygun bir ortam oluşturularak üretimin ve uzmanlığın sürekli modernize edilmesidir.

Bunların yanı sıra makroekonomik göstergeler de ulusal ekonomi güvenliğinin sağlanması ve sürdürülmesi için göz önüne alınması gereken bir alandır. Bahse konu göstergeler ulusal gücün bir parçası olarak iki kutuplu sistem boyunca askeri konular karşısında göz ardı edilse de uluslararası sistemin doğası değişim gösterdikçe neo-liberal baskılar karşısında kayıtsız kalınması mümkün olmamaktadır (Turgutoğlu, 2017, s. 144-145).

Sonuç olarak ekonomi güvenliği ve ulusal güvenlik arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Devletler ekonomi güvenliklerini sağlama almak zorundadırlar. Elbette ekonomi güvenliğini güçlü tutabilmenin de bir bedeli vardır. Bu bedel iki sütun üzerinedir. Birincisi gerekli güvenlik düzenlemelerini ya da mekanizmalarını uygulayabilmek için gereken yatırımdır. Birincisi ile doğrudan bağlantılı olan ikinci sütun ise ekonomiye yönelik planlanan güvenlik düzenlemelerinin sektörün işleyişi üzerinde veya tüm ekonomi üzerinde yapacağı etkidir (Stevens, 2004, s. 13). Bu durum fasit bir daire gibi görülebilir. Fakat ekonomi güvenliği sadece ulusal çıkarların korunmasına yönelik sonuçlar doğurmamaktadır. Örneğin Poirson tarafından 53 ülkede yapılan araştırmaya göre ekonomi güvenliği, özel yatırım ve büyümeye doğrudan katkıda bulunmaktadır (Poirson, 1998, s. 4). Dolayısıyla ülkelerin ekonomi güvenliğini sağlaması, bir yandan ulusal güvenliğin korunmasına aracılık ederken diğer yandan ülke ekonomisinin büyümesine de katkı sağlamaktadır.

6. Sonuç

Uzun bir süre güvenlik kavramı askeri güvenlik ile aynı anlamda kullanılmıştır. Elbette askeri konular halen güvenlik çalışmaları için önemli bir alan olmaya devam etmektedir. Fakat güvenliğin anlamı, kapsamı ve boyutu genişlemiştir. Kavramın gelişiminde dünya siyasi tarihinde yaşanan kırılma anlarının etkisi olduğu bir gerçektir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde güvenlik, askeri güvenlikle eş değer görülmüştür. Soğuk Savaş'ın sona erişsi söz konusu kavramı dar katmanından çıkarmıştır. Böylece güvenlik terimi askeri güvenliğin yanı sıra ekolojik, toplumsal, ekonomik ve siber güvenlik gibi alanları da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Son zamanlarda biyo-güvenlik ve gıda güvenliği üzerine yapılan tartışmalar da buna eklenebilir.

Bu çalışma, güvenliğin ekonomik boyutuna yönelik olarak kaleme alınmış bulunmaktadır. Bugün devletler sadece konvansiyonel savaş tehditleri ile karşı karşıya değildir. Örneğin siber savaşlar, siber terör saldırıları ya da salgın hastalıklar vs. de devletler ve vatandaşları için bir güvenlik meselesidir. Bu ve benzeri konular aynı zamanda devletler için bir ulusal güvenlik sorunudur. Güvenlik olgusu çok boyutlu ve çok kapsamlı olmakla birlikte aslında bir bütün olarak düşünebilir. Bahse konu güvenlik sorunlarına yanıt verilebilmesi için güçlü bir ekonomiye ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü ekonomik özerklik ekonomi üzerinde olası dış etkilere karşı bir kalkan görevi görür. Dolayısıyla ekonominin güvenliği de devletler için ulusal güvenlik sorunu haline gelebilmektedir.

Ekonomi güvenliğinin esas amacı devletin ulusal çıkarlarını korumaktır. Bu durum ekonomi güvenliğini ulusal güvenliğin en önemli bileşeni haline getirmektedir. Diğer bir ifade ile ekonomi güvenliğinin tesis edilmesi ulusal güvenliğin sağlanması hususunda büyük önem arz etmektedir. Ekonomi güvenliği sadece tek bir boyut ile bağlantılı değildir. Hatta ekonomi güvenliği diğer tüm güvenlik alanlarının üstünde bir şemsiye işlevi görebilir. Çünkü ekonomi güvenliği; ulusal ekonominin bağımsızlığının, istikrarının, küresel pazarlarda rekabet kapasitesinin, finansal istikrarının, insani gelişiminin ve ülkenin hayati çıkarlarının devamının sağlanması noktasında kritik bir alandır. Bu hayati alan ne kadar güçlü olursa devletlerin (ve vatandaşlarının) diğer alanlarda güvenlik endişesi o denli az olacaktır. Özetle, bu çalışmada ekonomi güvenliğinin devletler için son derece önemli olduğu vurgulanmakta ve çalışmanın gelecekte yapılması muhtemel araştırmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alkan, A. E. (2014). Küreselleşme ve Ekonomik Güvenlik. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Aydın, C. (2008). Ekonomik Güvenlik: Türkiye örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Aykin, H. (2017). Jeopolitikten Jeoekonomiye: Ekonomik Güvenliğin Yükselişi. Erişim tarihi: 21 Mayıs 2021, <https://vergidosyasi.com/2017/01/15/jeopolitikten-jeoekonomiye-ekonomik-guvenligin-yukselisi/>
- Ayoob, M. (1984) Security in the Third World: The Worm About to Turn? *International Affairs*, 60(1), 41-51.
- Baranovskyi O., Girchenko T., Serdiukova, O. (2017), Economic Safety: Significance and Essential Dimension. *European Cooperation*. 2(21), 20-33.
- Baylis, J. (2014). International and Global Security. In J. Baylis, S. Smith and P. Owens. (Eds.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (pp. 229-243). (6th Edition). Oxford: Oxford University Press.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler*. 5(18), 1-47.
- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in The Twenty-First Century. *International Affairs*. 67(3), 431-451.
- Buzan, B. (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler*. 5(18), 107-123.
- Cable, V. (1995). What is International Economic Security? *International Affairs*. 71(2), 305-324.
- Çatal, S. (2019). Kuşak ve Yol İnisyatifi ve Türkiye'nin Ekonomi Güvenliği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelebi, Ö. (2007). Güvenlik, H. Çakmak. (Ed.) *Uluslararası İlişkiler* (ss. 70-76). Ankara: Platin Basın Yayın.
- Çetinkaya, Ş. (2013). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları. 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler. 2(12-13), 241-257.
- Dağ, A. E. (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Dent, C. M. (2007). *Economic Security*. In Alan Collins. (Ed), *Contemporary Security Studies* (pp. 204-222). Oxford: Oxford University Press.
- Evans, G. ve Newnham, J. (2007). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. (H. A. Utku, Çev.) İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Gürdal, E. (2020), Hegemonik Yaklaşımların Eleştirisi ve Güç Yorumu, *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 166-189.
- Horrigan, B. L., Karasik, T. ve Lalgee, R. (2008). *Security Studies*. In L. Kurtz. (Editor-in-Chief), *Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict* (pp. 1892-2078). Oxford, UK: Elsevier Science & Technology.

- ICRC. (2020). <https://www.icrc.org/en/document/introduction-economic-security> Erişim tarihi: 20 Kasım 2020.
- ILO. (2005). *Economic Security for A Better World*. Geneva: ILO Cataloguing in Publication Data.
- ILO. (2020). *Definitions: What We Mean When We Say "Economic Security"*. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/definition.pdf>
- Jankovska, L., Tylchyk, V., Khomyshyn, I. (2018). *National Economic Security: An Economic and Legal Framework for Ensuring in The Conditions of The European Integration*. *Baltic Journal of Economic Studies*. 4(1), 350-357.
- Karaağaç, Y. (2020). *Küresel Terör ve 21. Yüzyılda Güvenlik Politikaları*. H. Acar. (Ed.), *Küresel Terör ve Güvenlik Politikaları* (ss. 1-15). Ankara: Nobel.
- Lamb, P. ve Robertson-Snape, F. (2017). *Historical Dictionary of International Relations*. London: Rowman & Littlefield Publishers.
- Levi, M. ve Wall, D. S. (2004). *Technologies, Security, and Privacy in The Post-9/11 European Information Society*. *Journal of Law and Society*. 31(2), 194-220.
- Maniruzzaman, T. (1982). *The Security of Small States in the Third World*. Australia: Australian National University.
- Mesjasz, K. (2008). *Ekonomik Güvenlik*. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 125-150.
- Miller, B. (2001). *The Concept of Security: Should it be Redefined?* *The Journal of Strategic Studies*. 24(2), 13-42.
- Møller, B. (2000). *The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contraction*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2021, <https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/mob01/>
- Nesadurai, H. E. S. (2004). *Introduction: Economic Security, Globalization and Governance*. *The Pacific Review*. 17(4), 459-484.
- Nye, J. S. Jr. ve Welch, D. A. (2010). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*. (R. Akman, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nye, J.S. (1974). *Collective Economic Security*. *International Affairs*. 50(4), 584-598.
- Özkür, H. (2019). *Ekonomik Güvenlik Bağlamında Türkiye ile G7 Ülkelerinin Karşılaştırılması Bir Analizi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Poirson, H. (1998). *Economic Security, Private Investment, and Growth In Developing Countries*. *International Monetary Fund Working Paper*, pp. 1-31.
- Rejda, G. E. (2015). *Social Insurance and Economic Security*. New York: Routledge.
- Romm, J. J. (1993). *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects*. New York: Council on Foreign Relations Press.
- Ronis, S. R. (2011). *Introduction*. In S. R. Ronis. (Ed.), *Economic Security: Neglected Dimension of National Security* (pp. xi-1). Washington: NDU Press.
- Sancak, K. (2013) *Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü*, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6, 123-134.

- SFU. (2020). <http://www.sfu.ca/economicsecurityproject.html> Erişim tarihi: 25 Aralık 2020.
- Smith, M. E. (2010). *International Security Politics, Policy, Prospects*. New York: Palgrave Macmillan.
- Stevens, B. (2004), *The Emerging Security Economy: An Introduction*. *The Security Economy* (pp. 7-17). Paris: Organisation for Economic Co-Operation and Development.
- STM Teknolojik Düşünce Merkezi. (2020). Erişim tarihi: 10 Aralık 2020, https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/2532020143844252_stm_blog_koronavirusun_kuresel_ekonomik_guvenlige.pdf,
- TDK. (2020). <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 20 Kasım 2021.
- Turgutoğlu, K. (2017). Güvenlik Perspektifinden Ekonomiye Bakış: Ekonomik Güvenliğin Ulus Devlete Etkilerinin Analizi. *B.U.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 36(1), 111-156.
- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration, Essays on International Politics*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- Yılmaz, H. (2019). Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Ekonomi Güvenliği Algısına Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, S. (2007). Güçsüz Güç. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 3(5), 67-104.
- Yong, J. (2007). *Economic Security: Redressing Imbalance*, *China Security*, 3(2), 66-85.